

УДК 581.1:14:143

О.В. МАМЧУР, асистент

О.І. ТЕРЕК, доктор біологічних наук, академік АН ВШ

Львівський національний університет імені Івана Франка

ХІМІЧНИЙ СКЛАД РОСЛИН КУКУРУДЗИ ЗА ДІЇ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ

Встановлено, що за дії регуляторів росту (емістиму С та зеастимуліну) і різних рівнів ґрунтового живлення рослини кукурудзи сорту Закарпатська жовта зубовидна нагромаджували більше калію, фосфору, азоту та золи, що свідчить про інтенсифікування метаболізму рослин у цих умовах.

Ключові слова: *Zea mays L.*, регулятори росту, рівень живлення.

Для нормальної життєдіяльності рослині потрібний цілий комплекс елементів мінерального живлення, які вона поглинає кореневою системою з ґрунту і засвоює [6, 10]. Збалансованість хімічного складу рослинного організму – одна з основних передумов нормального росту, розвитку, продуктивності та врожайності сільськогосподарських тварин [4]. Як нестача, так і надлишок елементів мінерального живлення негативно впливають на продуктивність і стійкість рослин, забезпечення яких макро- і мікроелементами залежить від їхнього вмісту в ґрунті та низки

© Мамчур О.В., Терек О.І., 2009
Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2009. Вип. 51. Ч. III.

абіотичних чинників, зокрема кислотності, освітлення, температури, вологості тощо [1, 11].

Проте кількість мінеральних елементів у рослинах залежно від дії регуляторів росту на фоні різних рівнів ґрунтового живлення вивчено недостатньо. Тому потрібні дослідження впливу цих факторів на мінеральний обмін рослин кукурудзи.

Польові досліді проводили протягом 2000 - 2002 рр. на ясно-сірому опідзоленому поверхнево оглеєному ґрунті стаціонарного досліді лабораторії агрохімії Інституту землеробства і тваринництва західного регіону УААН. Варіанти удобрення наведено в табл. 1.

Рослини кукурудзи сорту Закарпатська жовта обробляли регуляторами росту зеастимулін та емістим С (20 мл/т насіння) згідно з рекомендаціями виробника [9]. Контролем слугували необроблені рослини. Робочі розчини регуляторів росту готували у день обробки.

1. Схема досліді

Система удобрення	Внесено добрив
Контроль	без добрив
Органічна	40 т/га гною
Органо-мінеральна повна	40 т/га гною + N ₁₂₀ P ₉₀ K ₉₀
Органо-мінеральна половинна	40 т/га гною + N ₆₀ P ₄₅ K ₄₅
Мінеральна	N ₁₂₀

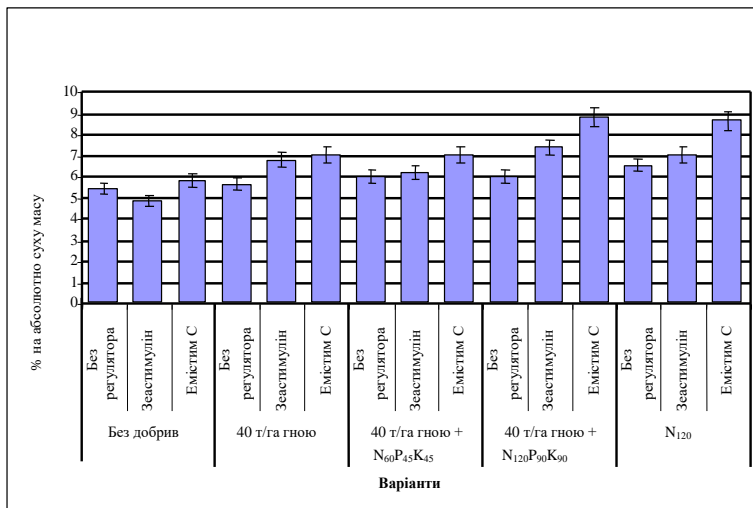
Наприкінці вегетації у надземній частині рослин кукурудзи визначали вміст сирової золи мокрим озолованням, азоту – за Кьельдалем, фосфору фотометричним і калію – атомно-адсорбційним методами за загальноприйнятими методиками [8].

Метеорологічні умови в роки досліджень мали певні відмінності, що суттєво позначилися на рості та розвитку рослин кукурудзи [2]. Так, за рівнем опадів, температурою повітря вегетаційний період 2000 р. був найбільш сприятливий для росту, а період 2002 р. – менш сприятливий.

Відомо, що на рівень зольних елементів у рослинах значний вплив має ступінь окультуреності ґрунту. Валовий вміст неорганічних елементів живлення (так званих зольних) у рослин, вирощених на ґрунтах високої агрокультури, є вищим порівняно із рослинами малокультурних ґрунтів. Визначальним чинником такої різниці поряд із зменшеною кількістю елементів живлення виступає реакція ґрунтового розчину, яка зазвичай у слабокультуреного ґрунту є кисла, що значно знижує доступність для рослин майже всіх мінеральних елементів живлення. Загалом рівень золи у різних видів значно

коливається і залежить від ґрунтових, кліматичних та агрохімічних умов, а також від виду та віку рослини.

Ми виявили, що вміст сирієї золи у тканинах рослин кукурудзи залежав від рівня ґрунтового живлення та внесених регуляторів росту (рис. 1). Він становив 6,02% у варіантах повної та половинної органо-мінеральної системи живлення і 6,55% - за умов мінеральної, у контролі цей показник дорівнював 5,43%. Дія регуляторів росту емістиму С та зеастимуліну також спричинила зростання відсотка золи у рослинах кукурудзи. Так, за дії зеастимуліну найвищий вміст золи спостерігали у варіанті повної органо-мінеральної системи живлення - 7,37% проти 5,43% у контролі. За впливу емістиму С отримано максимальні значення вмісту золи: відповідно 8,81% та 8,64% у варіантах повної органо-мінеральної та мінеральної систем живлення.

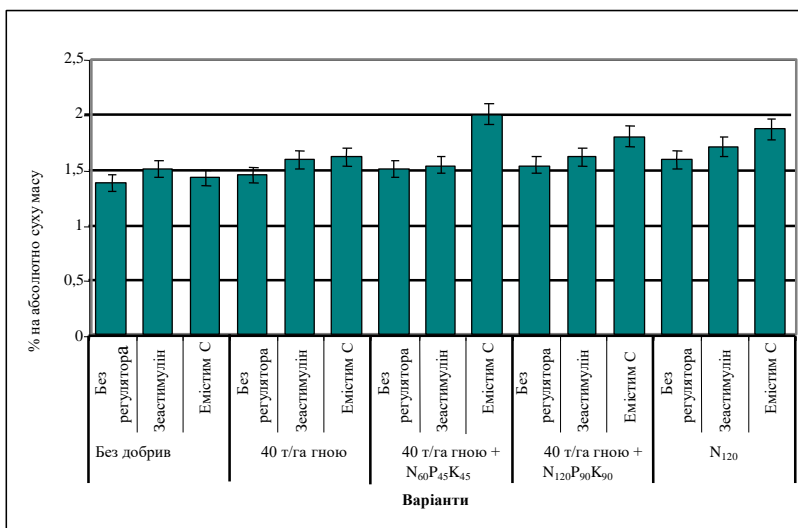

Рис. 1. Вміст сирієї золи у рослинах кукурудзи сорту Закарпатська жовта зубовидна за дії регуляторів росту та різних систем удобрення

Отриманий високий вміст золи у рослинах кукурудзи можна пояснити посиленням поглинальної здатності коренів за дії досліджуваних регуляторів росту.

Азот - найважливіший елемент для рослин - входить до складу хлорофілу, білків, нуклеїнових кислот, фітогормонів, амінокислот, амідів і багатьох інших життєво важливих органічних сполук. Відомо, що рослини здатні поглинати і засвоювати мінеральні форми азоту, зокрема іони амонію та нітрату. Азот належить до лабільних

елементів, здатних до реутилізації. Кількість доступного для рослин азоту в ґрунті та його форма постійно змінюється і залежить від багатьох причин: механічного складу ґрунту, його фізико-хімічних властивостей, мікробіологічних процесів, вирощуваної культури тощо [12]. Важливу роль у підтриманні достатнього вмісту азоту, доступного для рослин, відіграють процеси азотфіксації та нітрифікації, здійснювані вільними та симбіотичними мікроорганізмами [14].

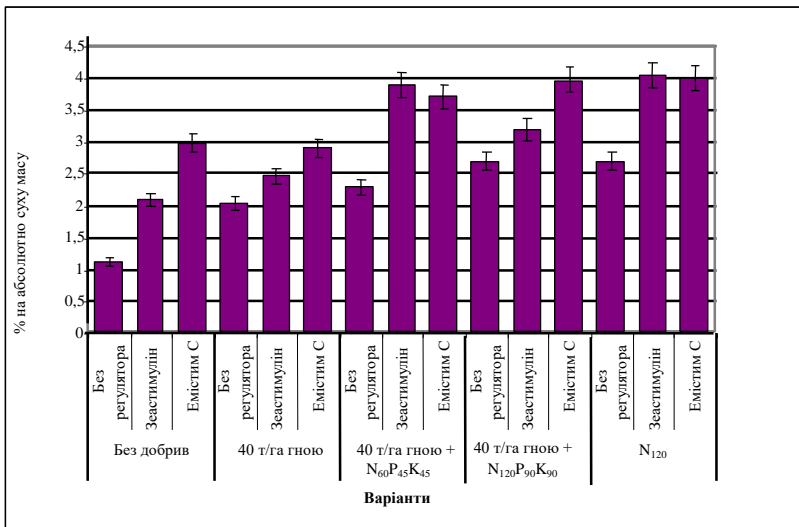

Рис. 2. Вміст азоту у рослинах кукурудзи сорту Закарпатська жовта зубовидна за дії регуляторів росту та різних систем удобрення

Ми встановили, що вміст азоту у рослинах кукурудзи за впливу різних систем удобрення зростав незначно і становив 1,45 - 1,59% проти 1,38% у контролі (рис. 2). Істотне зростання даного показника виявлено за дії емістиму С, зокрема у варіанті повної органо-мінеральної системи живлення він становив 2,00% порівняно із 1,38 у контролі. Вплив зестимуліну на рівень азоту був виражений слабше. Відомо, що емістим С поряд з іншими регуляторами росту природного походження позитивно впливає на ґрунтові мікроорганізми, зокрема азотфіксатори та нітрифікатори, тому зростання вмісту азоту у рослинах кукурудзи за дії емістиму С

спричинене, ймовірно, їхньою активною діяльністю, і, як наслідок, вищим відсотком доступних для рослин форм азоту в ґрунті.

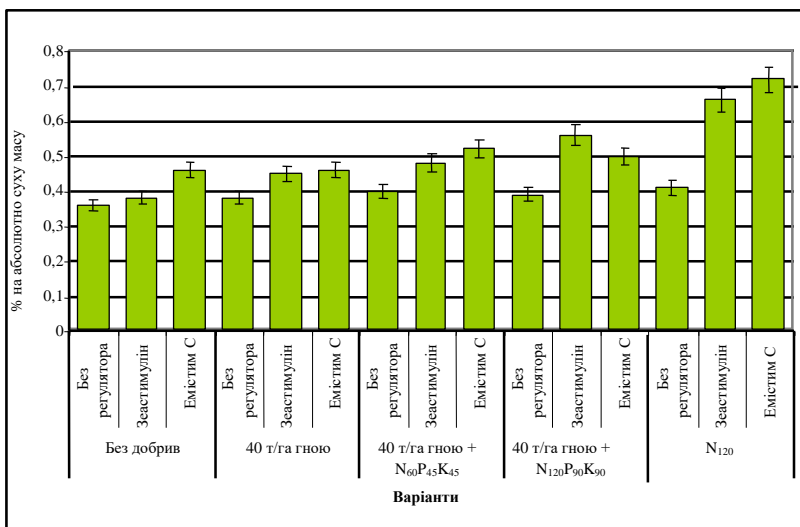
Калій міститься в рослинних тканинах у іонній формі. Не входячи до складу органічних речовин, він – один з наймобільніших та неспецифічних регуляторів метаболізму рослинної клітини [5], активує понад 60 ключових ферментів та визначає її осмотичні властивості. Найінтенсивніше калій засвоюють молоді рослини. Його нестача призводить до полягання рослин кукурудзи, а також до надмірного нагромадження іонів заліза у вузлах стебел. Відомо, що калієне голодування негативно позначається на врожаї кукурудзи, оскільки затримується ресинтез хлорофілу, утруднюється нагромадження та транспорт асимілятів [7].

Рис. 3. Вміст калію у рослинах кукурудзи сорту Закарпатська жовта зубовидна за дії регуляторів росту та різних систем удобрення

Як видно з рис. 3, вміст калію у рослинах кукурудзи суттєво зростає із поліпшенням умов ґрунтового живлення. Найвищим цей показник був у варіантах мінеральної та повної органо-мінеральної систем удобрення – відповідно 1,59% і 1,54% проти 1,38% у контролі. У варіантах органічної та половинної систем удобрення вміст калію в рослинах був дещо нижчим. Дія регуляторів росту застимуліну та емістиму С спричинила істотне підвищення його рівня у рослинах

кукурудзи. Так, максимальний вміст калію за дії зеастимуліну виявили у варіантах мінеральної та повної органо-мінеральної систем удобрення – 4,05 та 3,89% відповідно; за дії емістиму С – у варіантах мінеральної та половинної органо-мінеральної систем удобрення – 4,01 та 3,71%. При поєднаному внесенні в ґрунт органічних та мінеральних добрив спостерігали не лише зростання вмісту калію у рослинах кукурудзи в фазі онтогенезу, а й інтенсивне його надходження аж до воскової стиглості, що має неабияке значення для підвищення врожаю.

Рис. 4. Вміст фосфору у рослинах кукурудзи сорту Закарпатська жовта зубовидна за дії регуляторів росту та різних систем удобрення

Функції фосфору у рослинному організмі пов'язані з енергетичним обміном, спадковою інформацією, ферментативним каталізом, проникністю клітинних мембран тощо [13]. Подібно до азоту та калію доступними формами фосфору для рослин є його неорганічні сполуки. Проте, на відміну від них, доступність цього елемента значно залежить від кислотності ґрунту: із зниженням рН ґрунту зростає частка добре розчинних сполук фосфору. Відомо [15], що за умов фосфорного дефіциту, завдяки ескудації карбоксильних іонів та протонів коренями, рослина до певної міри здатна сама

регулювати вміст доступного фосфору, мобілізуючи таким чином зв'язаний у ґрунті цей елемент.

Аналізуючи рис. 4, бачимо, що рівень удобрення у нашому випадку практично не мав впливу на вміст фосфору у рослинах кукурудзи, який коливався в межах 0,39 - 0,41%. На фоні різних рівнів ґрунтового живлення даний показник за дії регуляторів росту емістиму С та зеастимуліну зростав і максимальних значень сягав у варіанті повної органо-мінеральної системи удобрення: відповідно 0,66 та 0,72% проти 0,36% у контролі. Відсутність фосфору при внесенні в ґрунт мінеральних добрив помітно зменшує здатність кукурудзи засвоювати азот навіть за його достатньої кількості. Поєднане застосування органічних і мінеральних добрив під кукурудзу створює найкращі умови для засвоєння азоту рослинами.

Висновок. Зеастимулін та емістим С за достатніх рівнів ґрунтового живлення індукують нагромадження золи та основних елементів мінерального живлення (азоту, фосфору, калію) у рослинах кукурудзи, що сприяє отриманню врожаїв доброї якості.

Література

1. Барсукова В. С. Влияние избытка кадмия на содержание макро- и микроэлементов у контрастных по устойчивости сортов пшеницы / В. С. Барсукова, О. И. Гамзикова // Физиология и биохимия культурных растений. – 2000. – Т. 32, № 1. – С. 47 - 54.
2. Гангур В. В. Вплив мінеральних та органічних добрив на врожай кукурудзи на зерно / В. В. Гангур // Вісник Полтавської аграрної академії. – 2002. - № 1. – С. 21 - 27.
3. Живлення рослин: теорія і практика / гол. ред. В. В. Моргун. – К. : Логос, 2005. - 471 с.
4. Клеточные механизмы адаптации растений к неблагоприятным воздействиям экологических факторов в естественных условиях / под ред. Е. Л. Кордюм. - К. : Наук. думка, 2003. – 277 с.
5. Колупаев Ю. Є. Стресові реакції рослин. Молекулярно-клітинний рівень / Ю. Є. Колупаєв. – Х. : [Б. в.], 2001. - 134 с.
6. Коць С. Я. Мінеральні елементи і добрива в живленні рослин / С. Я. Коць, Н. В. Петерсон. - К. : Логос, 2005. – 150 с.
7. Мусиенко Н. Н. Корневое питание растений / Н. Н. Мусиенко, А. И. Тернавский. - К. : Вища шк., 1989. - 203 с.
8. Петербургский А. В. Практикум по агрохимии / А. В. Петербургский. - М. : Огиз, 1947. – 275 с.
9. Пономаренко С. П. Регуляторы роста растений / С. П. Пономаренко. - К. : [Б. и.], 2003. - 319 с.

10. Ринькис Г. Я. Сбалансированное питание растений макро- и микроэлементами / Г. Я. Ринькис, В. Ф. Ноллендорф. – Рига : Зинатне, 1982. – 202 с.

11. Растения в экстремальных условиях минерального питания: эколого-физиологические исследования / под ред. М. Я. Школьника. – Л. : Наука, 1983. – 177 с.

12. Рахманкулова З. Ф. Особенности распределения биомассы у растений в норме и при дефиците элементов минерального питания / З. Ф. Рахманкулова, И. Ю. Усманов // Ботанический журнал. - 2003. - Т. 83, № 3. - С. 80 – 84.

13. Стахів М. П. Вплив рівня фосфорного живлення на фотосинтетичний апарат і продуктивність рослин озимої пшениці / М. П. Стахів, В. В. Швартау, Д. А. Кірізій // Физиология и биохимия культурных растений. - 2007. - Т. 39, № 6. - С. 514 - 521.

14. Швартау В. В. Мінеральні добрива в Україні / В. В. Швартау, Ж. З. Гуральчук. - К. : Логос, 2007. - 333 с.

15. Phosphate induced carboxylate and proton release by tomato roots / P. Imas, B. Bar-Yosef, U. Kafkafi, R. Ganmore-Neumann // Plant and Soil. - 1997. - № 191. – P. 35 – 39.